

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Мандель Р.Я.

аспірант,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ З ПРИНЦИПОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Справедливість разом із загальним благом та безпекою належить до вічних цінностей. Однак справедливість є цінністю особливого порядку. Це комплексна цінність, яка може виявлятися в інших цінностях і встановлювати ієрархію між ними [1, с. 7, 11].

Як відомо, визнання нерозривного зв'язку права і справедливості є складовою європейської правової традиції, починаючи ще з античних часів. Доволі часто справедливість визначається як ідея права. На думку глосаторів, право породжене справедливістю, як матір'ю, оскільки справедливість передувала праву – *Est autem ius a iustitia, sicut a matre sua, ergo prius fuit iustitia quam ius*. У найзагальнішому вигляді право можна визначити як інституційний механізм реалізації та практичного адміністрування справедливості, яка щоразу підлягає конкретизації [2, с. 71].

Справедливість містить вимогу відповідності між реальною значущістю різних індивідів або їхніх соціальних груп у житті суспільства і їхнім соціальним становищем, між їхніми правами і обов'язками, між діянням і відплатою, працею і винагородою, злочином і покаранням, заслугами людей і їх суспільним визнанням тощо [3, с. 29].

Роздуми про справедливість займали значне місце в працях практично всіх античних філософів. Загалом філософсько-правова думка того періоду зосереджувала увагу на справедливості в контексті природно-космічного життя, що обумовлювало специфіку розуміння

всіх процесів та явищ, які мали місце в тогочасному суспільстві. Для античної філософії було притаманне розуміння справедливості як внутрішнього принципу існування природи, як фізичного, космічного порядку, який відображається у соціальному порядку. При цьому, уявлення про справедливість не було абстрактним, відірваним від суспільного життя і реальності. Навпаки, справедливість пов'язувалася із діями конкретних осіб [4, с. 144].

Аристотель виділяє кілька видів справедливості й відрізняє справедливість у сенсі законного від справедливості в сенсі рівного відношення. Правова справедливість полягає у привнесенні рівності у відносини між людьми і відновленні цієї рівності у разі порушення. Соціальна справедливість проявляється у розподілі почестей або всього того, що може бути розділене між людьми, а також у зрівнянні того, що може бути предметом обміну. Справедливе ж в обміні полягає в рівності, але рівності арифметичній, тобто враховує збиток і передбачає рівне відношення в усьому, за винятком відмінності того, хто скоїв злочин, від того, хто страждає, і того, хто завдав шкоди, від того, хто терпить збитки. Для зрівнювальної справедливості самоїєю цінністю є приватний інтерес [5, с. 104]. Більш детально про види справедливості за Аристотелем йтиметься в іншому підрозділі дисертаційного дослідження.

Вагомий внесок у розвиток концепції справедливості зробив Фома Аквінський, який увів нове поняття – «комутативна справедливість» (за Аристотелем – зрівняльна справедливість). Перевага цього терміна полягає в тому, що він характеризує не лише стосунки, пов'язані з обміном, а й передбачає більш широке коло людських стосунків, що не залежать від спільнот або держави [6, с. 35]. Фома Аквінський розглядав справедливість як постійне прагнення віддавати кожному належне.

Розуміння справедливості було обґрунтовано у працях представників філософії Нового часу. Зокрема, Ж.-Ж. Руссо наголошує на спільності всіх земних благ і їх рівному розподілі. Спільна воля людей – результат угоди між ними, і виступає як універсальна справедливість. Для формування спільної волі

необхідне повне відчуження кожною особою усіх своїх прав на користь спільноти [7, с. 161]. Д. Юм вважає, що джерелом справедливості є не якісь універсальні ідеї, а людське відчуття. «Справедливість з'являється з угоди між людьми, і вона має стати засобом проти деяких суперечностей, які виникають через збіг певних якостей людської душі з ситуаціями зовнішніх об'єктів. Такими якостями людської душі є егоїзм і обмежена щедрість, а ситуації зовнішніх об'єктів – їхня мінливість і мала кількість порівняно з потребами й бажаннями людей» [8, с. 440-442]. Отже, дані вчені підкреслювали договірний характер справедливості.

І. Кант вважав, що «справедливість – це безумовна норма індивіда, який знаходиться у становищі інстанції, котра судить і примушує, – найвища моральна максима третейських рішень» [9, с. 213]. «Якщо зникне справедливість, життя людей на землі уже не матиме жодної цінності» [10, с. 256]. Сенс справедливості, на думку І. Канта, полягає у слідуванні категоричному імперативу: вчиняй так, щоб твій вчинок міг стати зразком для усіх, і стався до людини завжди як до цілі і ніколи – як до засобу.

Р. Ієрінгу ідея справедливості уявлялась обумовленою інтересами суспільства, відповідною цим інтересам рівновагою між діяннями і наслідками для того, хто його вчинив, тобто між злого справою і покаранням, між добрим вчинком і винагородою. Вчений виділяв справедливість формальну і матеріальну. Матеріальна справедливість означає встановлення рівноваги між заслугою і винагородою, виною і покаранням – це вирішує законодавець. Формальна справедливість – однакове застосування закону в аналогічних ситуаціях – завдання суду [11, с. 277].

З вище наведеного можна зробити висновок, що справедливість має за основу еквівалентність, рівноцінність і консенсус. Вона має сенс тоді, коли є об'єктивна потреба у мірі та пропорції. Справедливість потребує єдиного масштабу для того, щоб оцінювати різні ситуації на основі однакових критеріїв. Дискримінація ж спотворює такий єдиний масштаб, застосування до суб'єктів права різних масштабів, що має наслідком неможливість реалізації принципу справедливості.

Принцип справедливості виконує методологічну функцію щодо принципу недискримінації, вказуючи у тому числі і на справедливі критерії диференціації правового регулювання, які власне дають змогу відмежувати диференціацію від дискримінації.

Співвідносячи принцип недискримінації з справедливістю, ми можемо дійти альтернативних висновків. Перший: дискримінація є несправедливою, оскільки люди мають рівні права. Другий: дискримінація справедлива тому, що дає змогу врахувати різні якості, ознаки. Таким чином, справедливість полягає не лише в тому, щоб застосувати однакову міру до усіх, хто знаходиться в однакових ситуаціях, але і у застосуванні об'єктивно виправданої диференціації, яка спроможна компенсувати існуючі нерівності.

Список використаних джерел:

1. Мартышин О. В. Проблемы ценностей в теории государства и права / О. В. Мартышин // Государство и право. – 2004. – № 10. – С. 5-14.
2. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. – 316 с.
3. Васильченко О. П. Рівність людей та свобода і справедливість: питання співвідношення і пріоритету / О. П. Васильченко // Наше право. – 2015. – № 1. – С. 27-33.
4. Гусарева О. С. Ідея справедливості у праві: історичний аспект / О.С. Гусарева // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 144-147.
5. Дзьобань О. П. Справедливість як правова цінність: концептуалізація феномену / О. П. Дзьобань, Є. М. Мануйлов // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2015. – № 1. – С. 102-113.
6. Сіверс З. Ф. Уявлення про справедливість як складова політико-правової свідомості особистості / З. Ф. Сіверс // Юридична психологія. – 2015. – № 1. – С. 32-42.
7. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре: трактаты / Ж.-Ж. Руссо. – М.: Канон-пресс поле, 1998. – 415 с.
8. Г'юм Д. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркування про об'єкт моралі / ред. та передм. Е. К. Мосснера; пер. з англ. П. Насади. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2003. – 552 с.

9. Соловьев Э. Ю. Категорический императив нравственности и права / Э. Ю. Соловьев; Российская академия наук. Институт философии. – М.: Прогресс-традиция, 2005. – 416 с.

10. Кант И. Сочинения в шести томах / Академия Наук СССР, Институт философии; [Под общей редакцией Я.Ф. Асмуса, А.Я. Гулыги, Т.И. Ойзермана]. – М.: Издательство «Мысль», 1965. – Т. 4. Ч. 2. – С. 478.

11. Козлихин И.Ю. Электронное издание на основе: История политических и правовых учений. Курс лекций: учебное пособие. – 2-е изд. / Козлихин И.Ю., Тимошина Е.М. – М.: Проспект, 2015. – 420 с.

Цезар А.Р.

студентка,

Науковий керівник: Лихова С.Я.

доктор юридичних наук, професор,

Навчально-науковий юридичний інститут

Національного авіаційного університету

САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ ЯК РІЗНОВИД ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Військовими злочинами згідно зі ст. 401 Кримінального Кодексу України визнаються злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (перевірних) або спеціальних зборів.

Кримінальний Кодекс України закріплює покарання за вчинення ряду військових злочинів, одним з яких є самовільне залишення військової частини або місця служби, склад якого та покарання за яке зазначені в ст. 407 Кодексу.

Об'єкт злочину – порядок проходження військової служби.

З об'єктивної сторони злочин полягає у діях або бездіяльності і має ряд форм прояву: